

Ігар Запрудскі, *Метафізіка беларускай літаратурнай крытыкі: артыкулы, нататкі, рэцэнзіі, водгукі*, БДУ, Мінск 2013, 219 с.

Ігар Запрудскі вядомы перш за ўсё як спецыяліст у галіне беларускай літаратуры XIX стагоддзя. Ён з'яўляецца аўтарам шэрагу навуковых прац, у тым ліку кніг і артыкулаў, прысвечаных літаратуры гэтага перыяду. Аднак кола навуковых інтарэсаў даследчыка сягае асобных аспектаў і літаратуры XX стагоддзя, і сучаснага літаратурнага працэсу. Кнігу *Метафізіка беларускай літаратурнай крытыкі* можна прывесці ў якасці пацвярджэння шырокіх навуковых гарызонтаў літаратуразнаўцы. Кніга гэтая ў многіх аспектах асаблівая. У кантэксце навуковай дзейнасці гісторыка літаратуры кніга вылучаецца сучаснай праблематыкай. Сярод літаратурных прац мяжы XX–XXI стагоддзяў – нефармальным падыходам. Сярод прац навуковых – публіцыстычнай стылістыкай, а сярод публіцыстычных – навуковай аргументацыяй тэзісаў.

Як пазначае сам аўтар у прадмове, артыкулы, што ўвайшлі ў кнігу, пісаліся на працягу амаль дваццаці гадоў. Відаць, гэтым, а таксама тым, што ствараліся яны для выданняў рознай накіраванасці, можна патлумачыць пэўны стылістычны і фармальны разлад, які прысутнічае ў кнізе. Напрыклад, артыкул *“Так сказаў бы я...”: асэнсоўваючы творчасць Максіма Багдановіча*, першапачаткова надрукаваны ў часопісе “Роднае слова”, суправаджаецца саліднай бібліяграфіяй і фармальна адпавядае крытэрыям навуковасці, у той час як іншыя (большасць), адолеўшы бар’ер навуковасці, становяцца палымянымі публіцыстычнымі творами.

Кніга складаецца з двух раздзелаў: *Артыкулы і нататкі і Рэцэнзіі і водгукі*. У першы раздзел, сярод іншых, увайшлі: артыкул, прысвечаны паэтычнай творчасці Міхася Стральцова, штрыхі да творчага партрэта Міколы Купрэева-празаіка, артыкул пра паэзію Максіма Багдановіча, палемічны артыкул пра рускамоўную літаратуру Беларусі, развагі над поспехам *Палескай хронікі* Івана Мележа, “кампілятыўны канспект” пра асобныя тэндэнцыі ў сучаснай прозе. Другі раздзел складаюць рэцэнзіі і водгукі на аповесць *Ваўчыная яма* Васіля Быкава, *Кнігу ўзнаўлення* Алеся Разанава, паэтычны зборнік Вальжыны Морт *Я тоненькая як твае вейкі*, анталогію *Беларуская літаратурная спадчына* і іншыя

літаратурныя падзеі, у асноўным, мяжы XX–XXI стагоддзяў. Звяртаецца аўтар і да твораў ранейшых часоў, аднак у дадзенай кнізе пераважна да тых, якія пэўным чынам актуалізаваліся ў сучаснай літаратурнай прасторы. Напрыклад, да перакладзеных Міхасём Кенькам і выдадзеных у 2004 годзе *Успамінаў Сапліцы* Генрыка Жавускага.

Тэксты, змешчаныя ў гэтай кнізе, вылучаюцца лаканічнасцю. І. Запрудскі не расцягвае думку на дзясяткі старонак, выказваецца дакладна і кампактна, утрымліваючы ўвагу чытача ад пачатку да канца. Не нагрувашчаюцца сказы і складанымі тэрміналагічнымі канструкцыямі. Сказы пабудаваныя лагічна і празрыста, што робіць кнігу даступнай і для масавага чытача, які цікавіцца сучасным літаратурна-знаўствам. Мова кнігі – экспрэсіўная, публіцыстычная. Аўтар шчодро насычае свае тэксты сінтаксічнымі канструкцыямі, уласцівымі для размоўнага стылю, ужывае слэнг і размоўныя канструкцыі (“без праблем”, “трымаць марку”, “стоп!”, “тупа”).

Безумоўна, кніга гэтая адлюстроўвае суб’ектыўны погляд даследчыка на асобныя праблемы, і з поглядам гэтым можна (а часам і трэба) не пагаджацца. Зрэшты, аўтар не хавае сваёй суб’ектыўнасці, пішучы ад першай асобы і не раз на працягу кнігі заклікаючы да палемікі, тым самым пацвярджаючы заяўленую ў прадмове прыхільнасць да “рэальнай” крытыкі. Аўтар, трэба думаць, свядома пазбягае бясплоднага цэнтрызму ў ацэнцы фактаў літаратуры, займаючы часам дастаткова радыкальныя пазіцыі.

На жаль, пры ўсёй неардынарнасці і крытычнасці, часам І. Запрудскі праяўляе залішнюю даверлівасць у адносінах да крыніц інфармацыі. Так, у артыкуле пра Міколу Купрэева, аўтар спасылаецца на Вікіпедыю (с. 104), а ў артыкуле *Горад і сейбіты ветру* ўвогуле на абстрактны інтэрнэт, з якога робіць уласную выбарку характарыстык магічнага рэалізму як напрамку (с. 173), што прыводзіць да недакладнасцей і фактычных памылак. Напрыклад, аўтар называе сучаснага расейскага фантаста Сяргея Лук’яненку – адным з класікаў магічнага рэалізму. Гэты артыкул з’яўляецца ці не самым няўдалым і павярхоўным ва ўсёй кнізе. У ім фактычна не размяжоўваецца магічны рэалізм і фантастыка, а творчасць прадстаўнікоў нямецкага рамантызму Гофмана і братаў Грым прыводзяцца даследчыкам у якасці прыкладаў нямецкага магічнага рэалізму (замест малавядомых магічных рэалістаў 40–50-х гадоў мінулага стагоддзя Элізабэт Ланггесэр, Эрнста Кройдэра, Германа Казака). Урэшце літаратуразнаўца памылкова даводзіць, што магічнымі рэалістамі ў сучаснай беларускай літаратуры з’яўляюцца Міхась Южык і Анатоль Казлоў, а родапачынальнікам – Ян Баршчэўскі.

Прыкрая блытаніна атрымалася таксама з тэрмінам “жаночая проза” ў артыкуле *Пра некаторыя тэндэнцыі ў беларускай прозе*. Аналізуючы раман Віктара Праўдзіна *Нелюбімыя гінуць*, аўтар сцвярджае: “Сённяшні неасентыменталізм генетычна і тыпалагічна звязаны з так

званай жаночай прозай, плынню ў літаратуры, для якога характэрны паказ абсурдызму прыватнага жыцця з пункту гледжання нават не жанчыны, а жаночага цела, якое асуджана на гвалт, здзекі, фізічны боль, пакуты ад хваробаў і нараджэння новага жыцця. Натуралістычная «цялеснасць» – адна з дамінантаў неасентыменталізму. В. Праўдзін доўгі час працаваў у жанры дэтэктыва, у межах якога тая ж жаночая плынь вельмі адчувальная. Напрыклад, у рускай масавай літаратуры яна прадстаўлена такімі імёнамі, як Аляксандра Марыніна і Паліна Дашкова” (с. 33).

На падставе асацыяцый аўтар спачатку звязвае неасентыменталізм з жаночай прозай, прадстаўніком якой Віктар Праўдзін аніяк не можа быць, нягледзячы на тое, што галоўнымі гераінямі рамана яго *Нелюбiмыя гiнуць* з’яўляюцца жанчыны, а дэтэктыўны вопыт В. Праўдзіна звязваецца з прысутнасцю жанчын у сучасным рускім дэтэктыве, што не робіць А. Марыніну і П. Дашкову прадстаўніцамі жаночай прозы паводле ўласнай дэфініцыі даследчыка, бо задача дэтэктыва – забавляць масавага чытача вострасюжэтнасцю, а не раскрываць “абсурдызм прыватнага жыцця з пункту гледжання жаночага цела”. Толькі потым аўтар разглядае апавяданне Раісы Баравіковай і кнігу Аксаны Бязлепкінай, уводзячы ў дачыненні да творчасці апошняй, апрача гендэрнай, яшчэ і ўзроставаю дыферэнцыяцыю, у выніку атрымліваючы “дзявочую прозу”.

Аўтар, які прысутнічае ў кнізе не толькі як аўтар, але і як асоба, вызначаецца сваёй неабыякавай пазіцыяй, і, думаецца, менавіта гэтая шчырая неабыякавасць прымушае яго адмовіцца ад ліберальных і нейтральных выказванняў, і перайсці да вострых, рэальных крытычных заўваг, якія могуць быць карыснымі сучаснаму літаратурнаму працэсу. У гэтым плане асабліва цікавымі падаюцца артыкулы *Сапраўды. Пра крытыку ўвогуле і крытыкаў у прыватнасці* і *Сапраўды-2. Як скрасці левы чаравік*.

І. Запрудскі закранае ў большасці выпадкаў маладаследавання альбо спрэчныя аспекты літаратуразнаўства, у сувязі з чым дробныя недакладнасці і памылкі не абясцэньваюць вартасці самой працы, якую з упэўненасцю можна парэкамендаваць усім удзельнікам і пасіўным назіральнікам літаратурнага працэсу для крытычнага і ўдумлівага прачытання.

Ірына Агеева
Варшава